

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA “OLTIN”, “KUMUSH” VA “TEMIR” LEKSEMALARNING BERILISHI

Madraximova Ra'no Shuhratovna

Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti, assistent

Annotatsiya: *Maqolada ingliz va o'zbek tillarida ma'danlarga aloqador leksemalarning iborada qo'llanilishi, ularning etimologiyasi, lingvomadaniy va lisoniy birliklari muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *ma'dan, semantika, leksema, lisoniy, lingvomadaniy, etimologiya, lingvistik.*

O'zbek va ingliz tillarida ma'danlarni bildiruvchi leksemalarning semantik harakatchanligining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganayotganda, birinchi navbatda, ikki tilning semantikasini kengaytirish yo'llarida to'liq tasodiflar kamdan-kam kuzatilishini ta'kidlash zarur. Agar birinchi qarashda ma'nosi bir xil bo'lib tuylsada, keyinchalik chuqurroq o'rganilganda so'zlarning turli xil lingvomadaniy ma'noga va foydalanishning o'ziga xosligi va mosligiga ega ekanligi ma'lum bo'ladi. Bu dunyoning individual va milliy noyob lingvistik suratlarining paydo bo'lishiga olib keladi.

Ingliz va o'zbek tillarida ma'danlarga aloqador so'zlarnig lingvomadaniy va milliy lisoniy o'ziga xos jihatlarni quyidagi so'zlarda korish mumkin:

Kumush so'zi bilan bog'liq iboralar: ingliz tilida “silver lining” -bu ibora qiyin vaziyatlar bo'lganda hech qachon umid uzmaslik kerakligini doimo qiyinchilikning ham biron yorug' tomoni borligini ko'rsatib o'tadi. "Born with a silver spoon in their mouth"-yoshligidan hech nimaga muhtoj bo'lmagan, boy va aristokratlar oilasiga dunyoga kelgan shaxsga aytilgan ibora. "Silver screen"- bu ibora kino olami bilan bog'liq bo'lib, tarixda kinoteatrlarga ishlatilgan kumush rangli oynasi. "Silver medal"- bu sport o'yinlarida ikkinchi o'rin uchun beriladigan mukofot hisoblanadi. O'zbek tilida bu mukofot “kumush medal sohibi” shunday aytiladi va shu vazifada keladi. "Silver anniversary"- bu ibora biron bir tashkilotning, yoki insonning nikoh to'yiga 25 yil tolqanda nishonlanadigan muhim sana hisoblanadi.

O'zbek tilida esa kumush onimasi quyidagi hollarda ishlatiladi. Kumush qalam" - bu ibora yozuvchi yoki adibning juda sifatli va o'ziga xos yozish uslubini ifodalaydi. Bu ibora adibning yozish ustuvorligini yoritadi. "Kumush tili" - bu ibora shoir yoki adibning juda zarafshon va o'ziga xos til qo'llanishini ifodalaydi. Ushbu ibora adibning so'zlardan oqiladigan tili va til o'rnida o'ziga xoslikni anglatadi. "Kumush bo'yoq" - bu ibora kishi yoki narsaning qimmatbaho va zarafshonlikka ega bo'lgan qismi yoki atributini ifodalaydi. Bu ibora kishining ajoyib va yorqin bo'yoqlarini yoritadi. "Kumush bog" - bu ibora kishi yoki narsaning juda qimmatbaho va zarafshonlikka ega bo'lgan qismi yoki atributini ifodalaydi. Ushbu ibora biror bir narsani qadrini anglatish uchun ishlatiladi.

Oltin ma'dani bilan bog'liq so'z va iboralar ingliz va o'zbek tillarida quyidagicha ishlatiladi. "All that glitters is not gold"- Bu ibora qimmatli yoki jozibali ko'rinadigan hamma narsa aslida qimmatli emasligini anglatadi. Bu tashqi ko'rinishdan tashqariga qarash va tashqi ko'rinishga aldanmaslik uchun eslatma bo'lib xizmat qiladi. "Heart of gold"- bu ibora mehribon, saxovatli va rahmdil kishini tasvirlaydi. Bu insonning yaxshi, g'amxo'r tabiatga ega ekanligini anglatadi. "Golden rule"- bu ibora boshqalarga qanday munosabatda bo'lishni xohlasangiz, shunday munosabatda bo'lish tamoyilini qamrab oladi. Bu odamlar o'rtasidagi munosabatlarda mehr-oqibat, hamdardlik va adolat muhimligini ta'kidlaydi. "To worth its weight in gold"- bu ibora o'zbek tilida ham mavjud bo'lib, qiymati oltinga teng degan ma'noni bildiradi. "Golden mean"- oltin o'rtalik ma'nosini bildirib, insonlarning eng kam qarshiligiga olib keladigan muammoning eng maqbul echimi. "Gilded youth"- Frantsiya inqilobidan keyin ijtimoiy muammolarga qiziqmaydigan, o'z qiziqishlari uchun yashaydigan boy burjua bolalarini belgilash uchun paydo bo'ldi.⁴

O'zbek tilida ham oltin so'zi bir nechta iboralarda ishlatiladi: "Oltin qalam" - bu ibora yozuvchi yoki adibning qimmatbaho va yetuk xilobodliklarini ifodalaydi. Bu ibora adibning yozish yetarlicha qadrini anglatadi. "Oltin o'zbekiston" - bu ibora o'zbekistonning qimmatbaho tabiiy resurslari, tarixi va madaniyati bilan bog'liqliqning ta'rifidir. Ushbu ibora o'zbekistonning qiymatli va qadimiy xususiyatlarini ifodalaydi. "Oltin kanal" - bu ibora ajoyib yoki qimmatbaho e'tibor qo'zg'atadigan televizion, radio yoki internet kanalini ifodalaydi. Ushbu ibora kanalning e'tibor qo'zg'atuvchan va e'tibor qo'zg'atuvchi dasturlarni anglatadi. "Oltin imkoniyatlar" - bu ibora qimmatbaho, ko'plik imkoniyatlarni ifodalaydi. Ushbu ibora biron bir kishi yoki tashkilot uchun qimmatbaho va oson bo'lgan fursatlarni anglatadi.

Ingliz tilida temir (iron) bilan bog'liq leksemalarning kelib chiqishi va ularning ingliz tilida ishlatilishi quyidagicha: "Iron will" – bu ibora qat'iyatli insonga, maqsadiga qat'iyon erisha oladigan shaxsga ishlatiladi. "Strike while the iron is hot" – bu ibora o'zbek tili nutqida ham ishlatililib "temirni qizig'ida bos", qulay vaziyat fursat kelganida, harakat qilishi, yoki o'z taklifini aytishi mumkinligini bildiradi. "Pump iron" – Og'ir atletika mashqlari bilan shug'ullanadigan shaxslarga aytiladigan ibora hisoblanadi. "Ironclad" - Bu atama o'ta kuchli, xavfsiz yoki qiyinchilikka chidamli narsani tasvirlaydi. Bu tom ma'noda ham, metafora sifatida ham o'tib bo'lmaydigan yoki buzilmaydigan bo'lish g'oyasini bildiradi. "Iron out the details" - Bu ibora reja, kelishuv yoki vaziyatda qolgan muammolarni, ziddiyatlarni yoki noaniqliklarni hal qilish yoki yumshatishni anglatadi.

Temir so'zi, o'zbek tilida "yong'in" yoki "metall" degan ma'noni anglatadi. Uning iboralariga misollar quyidagicha: "Temir qo'l ichida" - bu ibora kuchli, qo'shin va qo'llab-quvvatlangan kishi yoki jismoniy obyektning xususiyatlarini ifodalaydi. "Temir

⁴ Шевченко С.Н. Структурная специфика ассоциативного поля лексических единиц, обозначающих полезные ископаемые, как проявление семантических различий лексем. Дисс.. – М., 2017.

kuch" - bu ibora insonning tuhfa va mehnat bilan erishgan katta kuch va rag'batlilikni ifodalaydi. "Temir qo'lga tortmoq" - bu ibora biror bir shaxsga qo'llab-quvvat berish, yordam berish yoki uning mehnatiga to'siq bo'lish ma'nolarini anglatadi. "Temir intizom"- ma'suliyatli, intizomli shaxslarga aytiladiga ibora."Temir uzug'i" - bu ibora yong'in yoki temir materialdan qilingan uzug'ni ifodalaydi. Ushbu ibora biror bir narsani yaxshilash, uni qo'shish yoki doimiylashtirish ma'nolarini anglatadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bruce Cairncross (2018) Who's Who in Mineral Names: Edgar Donald Mountain (1901–1985), *Rocks & Minerals*, 93:3, 276-278
2. F. M. Endlich. On Some Interesting Derivations of Mineral Names. –*The American Naturalist* , Jan., 1888, Vol.
3. Шевченко С.Н. Структурная специфика ассоциативного поля лексических единиц, обозначающих полезные ископаемые, как проявление семантических различий лексем. Дисс.. – М., 2017.
4. Michael McCarthy and Felicity O'Dell. "English Idioms in Use" – Cambridge university press. – L. 2017
9. Китаева, Н. Х. (2023). ПНЕВМОНИЯ, ВЫЗВАННАЯ АТИПИЧНЫМИ ВОЗБУДИТЕЛЯМИ. О'ЗБЕКISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMiy TADQIQOTLAR JURNALI, 2(23), 109-114.
10. Китаева, Н. (2023). ВНЕБОЛЬНИЧНАЯ ПНЕВМОНИЯ. *International Bulletin of Medical Sciences and Clinical Research*, 3(10), 66-70.
11. Khamidovna, N. K. (2023). BRONCHO–OBSTRUCTIVE SYNDROME IN THE PRACTICE OF A THERAPIST. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 192-194.